

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО НА ВЪНШНИТЕ ЗА ЕС СУХОЗЕМНИ ГРАНИЧНИ ТЕРИТОРИИ НА БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Надежда Илиева¹

Обект на изследване в настоящата публикация са сухоземните територии на България, които са външните гранични територии на ЕС. Поради особеностите в социално-икономическата им ситуация и възможностите за тяхното бъдещо развитие, обусловени от сходство в характера на тяхното географско положение, те се разглеждат заедно. Основна цел на изследването е да се анализират социално-икономическите аспекти в развитието на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България и да се очертаят проблемите и перспективите в тяхното развитие.

Ключови думи: външните за ЕС сухоземни гранични територии на България, демографски процеси, социално-икономическо развитие, проблеми и перспективи

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS IN THE DEVELOPMENT OF THE EU EXTERNAL LAND BORDER TERRITORIES OF BULGARIA – PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Nadezhda Ilieva

Abstract: Object of study in this publication are the land territory of Bulgaria that are external border areas of the EU. Due to the peculiarities of their socio-economic situation and possibilities for their future development, driven by the similarity in the character of their geographical location, they will be examined together. The main objective of the study is to analyze the socio-economic aspects in the development of the EU external land border territories of Bulgaria and to outline the problems and perspectives for their development. The study area have some common features and problem solving: common features in the geographical position, the natural environment, social and economic problems. From the analysis we can conclude that

¹ Департамент География – НИГГТ; nadeto.ilieva@abv.bg

the main problems associated with the development of the studied areas are focused in the following areas:

- Dominant negative trends in the economy in recent decades, which affects their overall development. The analysis shows that most municipalities (except regional centers) are characterized by low production diversification, which can not guarantee economic stability.

- Negative trends in demographic processes, which further complicate the economic development of municipalities. For most of them are typical high unemployment and lack of alternative employment opportunities, enhanced processes of migration of working-age population in other parts of the country and abroad. All these disadvantages lead to enhanced processes of depopulation and worsened age structure.

- High concentration of activities in the administrative centers.

- Low investment activity and lack of investor interest.

- Lack of funds to implement the strategic objectives of municipalities.

- The structure of enterprises is presented by micro and small enterprises operating mainly in the field of trade.

- Lack of well developed transport and communications infrastructure.

- Primitive agriculture especially municipalities along the western border, accompanied by fragmentation of agricultural land and plots.

- Low developed cross-border cooperation with neighboring of these territories countries (Serbia, Macedonia and Turkey). All these processes are accompanied by limiting state subsidies and short-sighted policy of the state to the peripheral and the cross-border territories.

Keywords: EU external land border territories of Bulgaria, demographic processes, socio-economic development, problems and perspectives

УВОД

Обект на изследване в настоящата публикация са сухоземните територии на България, които са външните гранични територии на ЕС. Към тях се включват общините в страната, които са на границите ни с Турция, Македония и Сърбия. Поради особеностите в социално-икономическата им ситуация и възможностите за тяхното бъдещо развитие, обусловени от сходство в характера на тяхното географско положение, те ще бъдат разгледани заедно. Основна цел на изследването е да се анализират социално-икономическите аспекти в развитието на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България и да се очертаят проблемите и перспективите в тяхното развитие (фиг. 1.).

Към сухоземните външни граници (СВГ) спадат 28 общини, които покриват 9,6 % от площта на страната.

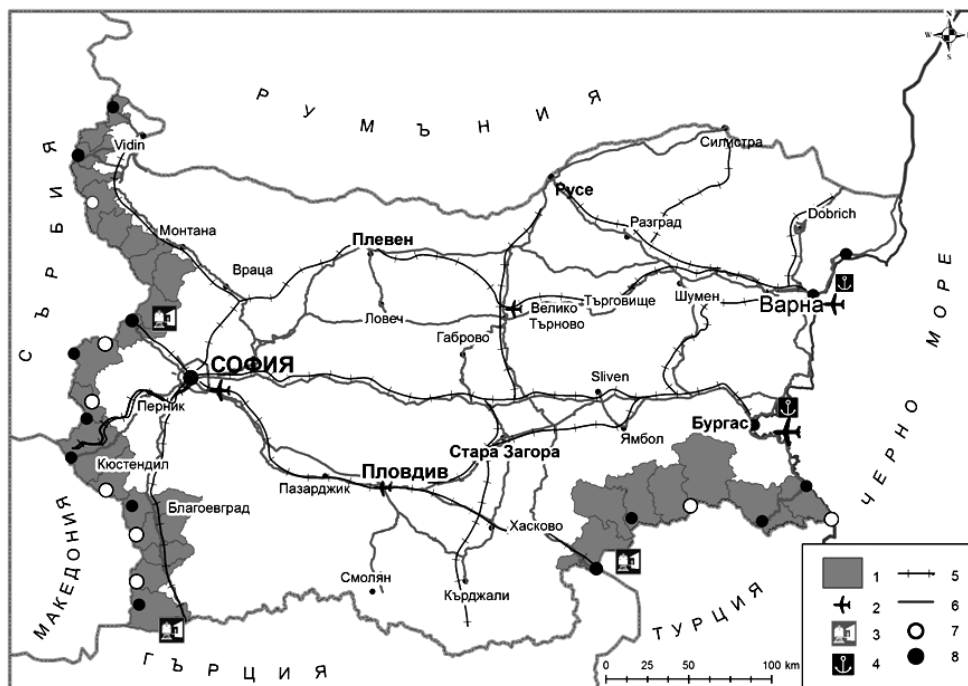
Изследваните територии се отличават с някои общи черти и проблеми за разрешаване:

- Общи характеристики в географското положение – периферно географско и неблагоприятно геостратегическо положение, отдалеченост от големите административни и икономически центрове, от транспортните възли и маршрути, туристическите центрове и места за отдих.

– Общи характеристики на природната среда (повечето общини се отличават с планински релеф и са бедни на минерални ресурси). Същевременно отдалечеността на някои от тях от големите транспортни артерии и големите икономически центрове спомага за запазване на природната им среда.

– Общи социални и икономически проблеми (в резултат от промените след 1989 г. икономическата активност в тези територии бележи устойчива тенденция на намаляване, придружена от промени в структурата, ефективността и обема на производство). По почти всички основни икономически показатели разглежданите общини изостават от средното за страната.

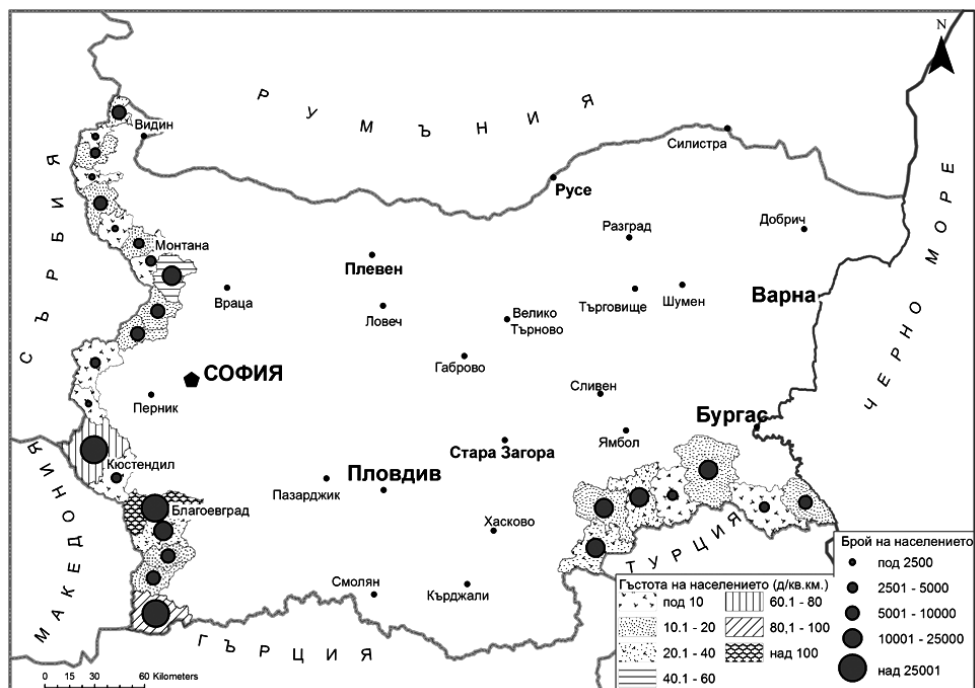
– Общи перспективи за развитие, при които следва да се стимулират предимствата на граничното географско положение, изразяващо се в активизиране на трансгранични сътрудничества в различни области.

Фиг. 1. Външни за ЕС сухоземни гранични територии на България
 (1 – сухоземни гранични територии; 2 – летище; 3 – международна жп линия;
 4 – пристанище; 5 – жп линия; 6 – главни пътища; 7 – ГКПП (планирани);
 8 – ГКПП (действащи)

ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ В ИЗСЛЕДВАНИТЕ ГРАНИЧНИ ТЕРИТОРИИ

Анализът на демографските процеси е важна предпоставка за формиране на ефективни управленски решения, отнасящи се до социално-икономическото развитие и решаването на очертаните проблеми в разглежданите територии.

Фиг. 2. Брой и гъстота на населението на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България (2012 г.)

В изследваните общини живее 4 % от населението на България. Повечето от тях са с под 2500 и до 5000 жители. Около 75 % от населението е концентрирано в три общини – Благоевград, Кюстендил и Петрич (фиг. 2).

Сухоземните външни гранични територии се характеризират с гъстота (28 д./km^2) два пъти по-ниска от средната за страната. В повечето общини тя е по-малка от $10\text{--}20 \text{ д./km}^2$. С над 100 д./km^2 е единствено Благоевград (фиг. 2.).

Тенденциите в изменението на показателите за естествено възпроизводство следват средните за страната. През първото десетилетие на XXI в. се наблюдава нарастване на раждаемостта и естествения прираст в резултат на подобряване на икономическата ситуация в страната, осъществяване на отложени раждания, навлизане на голям брой жени във възрастта с най-много осъществени раждания и др., след което се наблюдава тенденция на непрекъснато намаляване. (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Раждаемост, смъртност и естествен прираст на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България (2004–2012 г.)

Показатели	Години	Общо за страната	Сухоземни гранични територии
Раждаемост	2004	9,0	8,0
	2005	9,2	8,0
	2006	9,6	8,6
	2007	9,9	8,7
	2008	10,2	8,7
	2009	10,7	9,3
	2010	10,1	8,9
	2011	9,7	8,7
	2012	9,5	8,6
Смъртност	2004	14,2	16,2
	2005	14,7	16,8
	2006	14,8	17,4
	2007	14,8	17,1
	2008	14,5	16,8
	2009	14,3	16,5
	2010	14,7	17,5
	2011	14,8	17,4
	2012	15,0	17,6
Естествен прираст	2004	-5,2	-8,3
	2005	-5,5	-8,8
	2006	-5,1	-8,8
	2007	-4,9	-8,5
	2008	-4,3	-8,1
	2009	-3,6	-7,2
	2010	-4,6	-8,6
	2011	-5,1	-8,6
	2012	-5,5	-9,0

Източник: НСИ

В сравнение със средните стойности за страната тези гранични територии се характеризират с по-неблагоприятна демографска ситуация. Основните фактори за влошеното възпроизводство на населението в общините там наред с общите тенденции са: тежкото икономическо състояние на домакинствата, намаляване на покупателната способност, силно застарялата възрастова структура, влошеното здравно състояние, ранните процеси на депопулация на населението, тежката социално-икономическа обстановка, високите нива на безра-

ботица и др. Както е показано в табл. 1, раждаемостта и естественият прираст са по-ниски с около два пункта от средните за страната. В тази част на страната се намират общините с най-ниски стойности на раждаемостта (под 5 ‰) и естествения прираст (над -20 ‰) и най-високи стойности на смъртността (над 30 ‰) – Бойница, Кула, Макреш, Невестино, Трекляно, Георги Дамяново, Чипровци. С по-благоприятна обстановка (естествен прираст около -5 ‰) се отличават общините от Благоевградска област (Благоевград, Петрич, Симитли) и Свиленград.

Тенденциите в миграционните движения също са в неблагоприятна посока – ниски стойности на коефициент на заселване, високи – на коефициент на изселване, отрицателни – на механичен прираст (табл. 2). Макар и незначителни, положителните стойности на механичния прираст в някои общини по западната граница се дължат на изчерпвания демографски потенциал. В тези общини се наблюдават интензивни миграционни потоци към големите градове и чужбина и нарастване на миграция, която е свързана със сезонна заетост в някои европейски страни, и най-вече в Испания, Гърция и Италия (фиг. 3). Основните фактори, влияещи върху решението за миграция, са икономически и социални (висока безработица, ниско равнище на образованието, здравеопазването, достъпа до информация и др.).

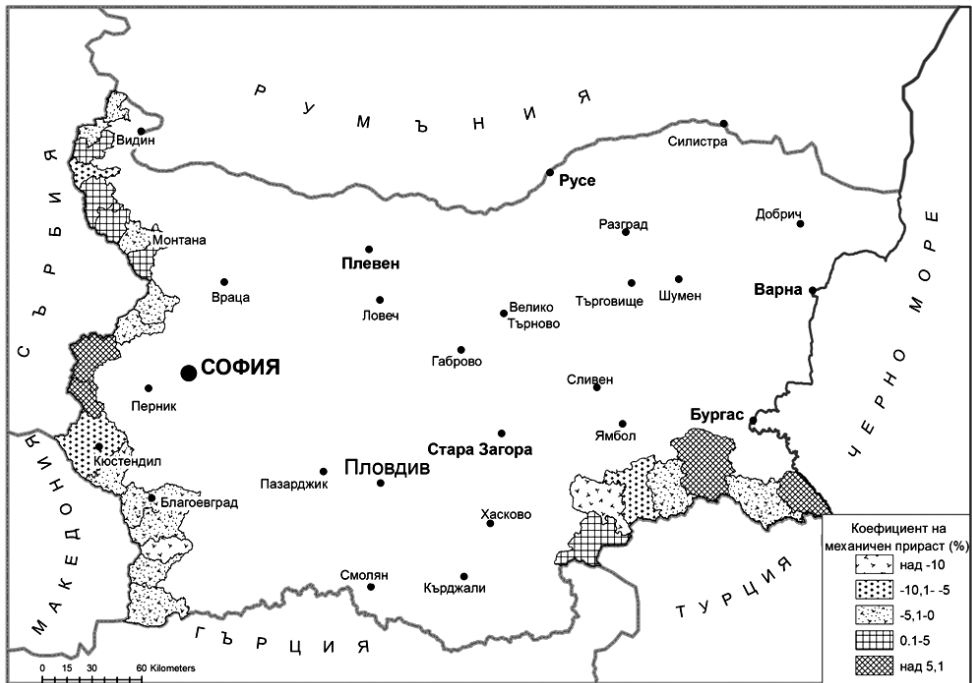
Т а б л и ц а 2

Коефициент на изселване, заселване и механичен прираст на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България (2004–2012 г.)

Показатели	Години	Общо за страната	Сухоземни гранични територии
Коефициент на заселване	2012	12,3	12,6
	2011	13,0	14,2
	2010	20,7	20,6
	2009	18,4	17,9
	2008	16,0	14,7
	2007	20,0	19,2
	2006	15,0	14,8
	2005	19,5	19,1
	2004	17,7	17,8
Коефициент на изселване	2012	13,0	14,9
	2011	13,7	15,5
	2010	23,9	25,2
	2009	20,5	20,8
	2008	16,1	17,7
	2007	20,1	21,6
	2006	15,0	21,9
	2005	19,5	21,1
2004	17,7	19,8	

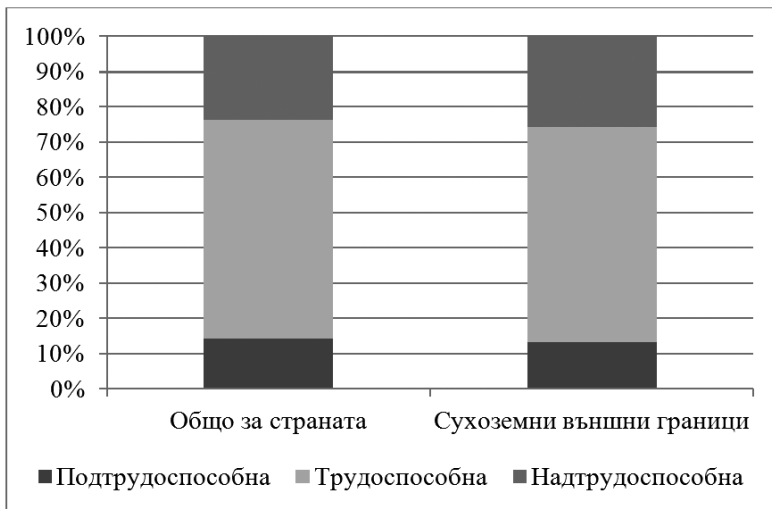
Коефициент на механичен прираст	2012	-0,7	-2,3
	2011	-0,7	-1,3
	2010	-3,2	-4,6
	2009	-2,1	-2,8
	2008	-0,1	-3,0
	2007	-0,2	-2,4
	2006	0,0	-7,1
	2005	0,0	-2,1
	2004	0,0	-1,9

Източник: НСИ

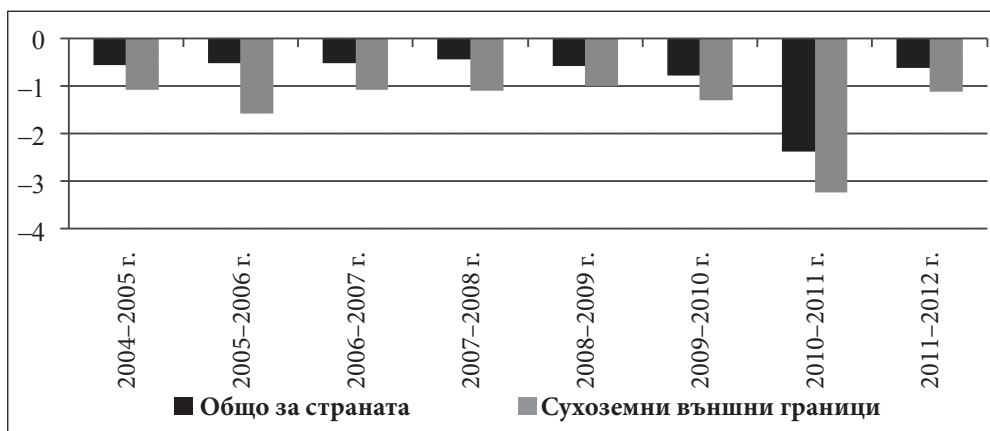
Фиг. 3. Коефициент на механичен прираст на външните за ЕС сухоземни гранични територии на България през 2012 г.

Възрастовата структура на населението е резултат от особеностите в естественото и механичното движение на населението. Тя проявява сходни черти със средните стойности за страната (фиг. 4.). По-големи различия се проявяват в регионален аспект. С най-неблагоприятни показатели са общините в Северозападна България, в повечето от които подтрудоспособното население съставлява под 10 %, а надтрудоспособното – над 40%. С междинни стойности се отличават граничните общини от Благоевградска област.

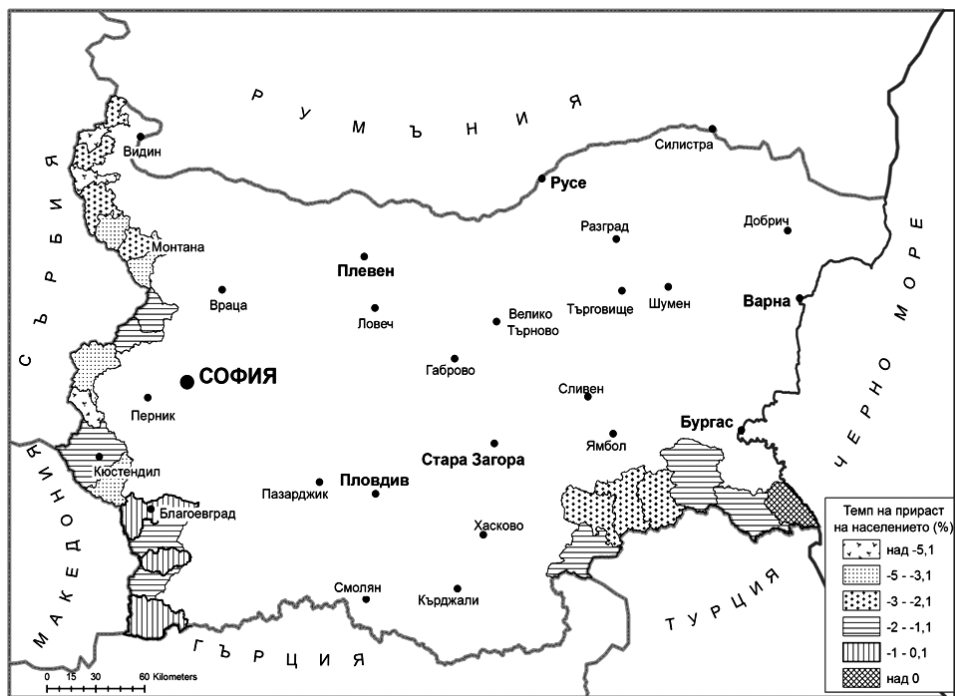

Фиг. 4. Възрастова структура на населението на външните за ЕС сухоzemни гранични територии на България през 2012 г.

Тенденциите в изменението на броя на населението се определят от особеностите в естественото и механичното движение. Съществува ясна разлика в **темпа на прираст** на населението между общините в Северозападна България и по границата с Турция и тези от Югозападна България. В първата група общини са отчетени високи отрицателни стойности в темпа на прираст, като са отчетени и някои от най-високите стойности на редукция на населението. В общините от Югозападна България обаче стойностите са по-високи от средните за страната (фиг. 5, 6).

Фиг. 5. Темп на прираст общо за страната и на външните за ЕС сухоzemни гранични територии на България за периода 2004–2012 г.

Фиг. 6. Темп на прираст на външните за ЕС сухоземни гранични общини на България за периода 2004–2012 г.

Населението на изследваните общини е концентрирано основно в общинските центрове и градовете. Градското население е 66,7% от общото за тези териториални единици, като в повечето общини е близо до средното за страната (73,6 %). Над 90 % е градското население в община Благоевград. Общините без градски център са съсредоточени по западната граница и в техните центрове също се отчита много висока концентрация на население. Основен проблем при функционирането, ефективността и качеството на редица социални услуги в сферата на здравеопазването, образованието, комуникациите е големият брой на селищата с много малък брой на население и с ясно изразена тенденция на депопулация. С под 100 души са над половината от селищата (в т.ч. 39,3% с до 50 д. и 14,2 % от 51 до 100 д.) и в тях са концентрирани под 5 % от демографския потенциал (3,2 %). Представената ситуация показва продължаващата тенденция на концентрация на населението в по-големите с изградена инфраструктура селища и рамкира възможните посоки за развитие на тези територии като цяло.

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО НА ВЪНШНИТЕ ЗА ЕС ГРАНИЧНИ ТЕРИТОРИИ

Последствията от негативното икономическо развитие на национално ниво се отразяват неблагоприятно и върху цялостното функциониране на промишлеността в изследваните общини. В условията на преход към пазарна икономика

мика промишлените предприятия в преобладаващата част от общините нямат собствена алтернатива за развитие поради липса на инвестиции и предприемаческа инициатива. Допълнителен негативен фактор е незадоволителното състояние на техническата инфраструктура (амортизирани дълготрайни активи и липсата на нови технологични продукти намаляват конкурентоспособността на значителен дял от работещите предприятия). По отношение на структурата на промишлеността се отбелязват значителни териториални различия, тъй като в общинските центрове е концентриран целият промишлен потенциал на съответната община, което поставя в още по-неблагоприятна ситуация периферните ѝ територии.

С по-висока степен на диверсификация на производствения сектор се отличават двата областни града: Благоевград (машиностроене и електроника – телефонни централи, хладилници, печатни платки, високоговорители и измерителни уреди, текстил и конфекция, хранително-вкусова промишленост, строителство) и Кюстендил (кухненско обзавеждане, текстилна, шивашка, обувна, хранително-вкусова промишленост, машиностроене – трансформатори, кондензатори, детски играчки и др.).

В останалите общини отрасловата структура на промишлеността се определя основно от специализацията им в хранително-вкусовата и текстилната промишленост, доминирани от средни и малки предприятия. По отношение на текстилната и шивашката промишленост предприятията работят най-вече на ишлема, като продукцията е предназначена в по-голямата си част за износ. Следните отрасли също допринасят за цялостното икономическо развитие в някои общини:

– *добивни предприятия* – Макреш (добив на варовик), Чипровци (флуорит, диабаз), Симитли (кафяви и лигнитни въглища, битуминозни шисти, оловно-цинкови руди), Кресна (обработка на мрамор), Струмјани (добив и обработка на мрамор, флуорит, кварц, пирит, варовик), Кюстендил (лигнитни въглища, варовик, инертни материали), Средец (андезит, глина, мрамор, габро, гранит, пясък, варовици), Малко Търново (варовици, фелдшпати), Елхово (оловно-цинкови и медни руди, лигнитни въглища, барит, мрамор, сиенит, гранит, андезит), Тополовград (оловно-цинкови руди, мрамори, гранит, доломит);

– *дървообработване* – Макреш, Бѐлоградчик, Драгоман, Невестино, Симитли, Струмјани, Средец, Малко Търново, Петрич;

– *производство на керамични изделия* – Макреш;

– *машиностроене* – голяма част от фирмите в този бранш са с „второешелонни“ структури: Бѐлоградчик (резервни части, апарати и системи за подвижния жп състав и инфраструктура на БДЖ, телефонни апарати), Драгоман (електромери), Трън (водопроводни и канализационни тръби), Средец (малогобаритна техника за нуждите на селското и горското стопанство), Елхово (електропромишленост), Тополовград (резервни части за енергийната промишленост и медицинска техника, военно машиностроене), Свиленград (металолечение, различни видове кранове);

– *химическа промишленост* – Чупрене, Средец;

– *енергетика* – Чупрене (малка водноелектрическа централа с малък капацитет);

– *металургия* – Средец;

Туризмът е един от основните отрасли в община Царево. Независимо от потенциалните възможности за туристическа дейност, туризмът все още няма принос в икономическото и социалното развитие на голяма част от граничните общини (с изключение на общините Белоградчик, Кюстендил, Благоевград). Основните проблеми, които възпират развитието на този отрасъл в тези общини, са: слаб туристически маркетинг, липса на традиции в развитието на туризма, слабо изградена туристическа инфраструктура, ограничен кадрови потенциал, намират се далеч от основните туристически маршрути и др. Като добри предпоставки за развитието на този отрасъл и особено на селския туризъм са: природните условия, които се отличават със своите благоприятни екологични характеристики, гостоприемството на населението, географското положение и съществуващите ГКПП, които създават предпоставки за развитие на международния туризъм, наличие на културно-исторически паметници и др. Този отрасъл се поставя на приоритетно място в очакването да динамизира икономическото развитие на района.

Общините са силно зависими от земеделието като източник на доходи и заетост и в бъдеще се разчита този отрасъл да допринесе значително за съживяване на икономиката през следващите години. Във всички общини растениевъдството е доминиращият подотрасъл с малки изключения (Малко Търново). Главен приоритет при отглеждането на отделните култури има зърнопроизводството (фураж и хлебноориентирани видове). Основни култури са пшеницата, ечемикът и царевицата. Вторият важен подотрасъл е отглеждането на технически култури – слънчоглед, а в някои общини – тютюн (Невестино, Симитли, Кресна, Струмјани, Свиленград). Овощарството притежава значителен дял в общините Невестино, Кюстендил, а в други – зеленчукопроизводството (Невестино, Симитли, Кресна, Струмјани, Петрич) и лозарството (Симитли, Кресна, Струмјани, Свиленград, Петрич). Наблюдава се тенденция на увеличаване на площите с етерични маслени култури (лавандула) в Югоизточна България.

Проблемите в селското стопанство са свързани с тези за страната и се изразяват основно в наличие на разпокъсана собственост в резултат на възстановяването на собствеността върху земята; нисък размер на рентата, ниски цени на земеделските земи; липса на финансови ресурси сред земеделските стопани, за да прилагат съвременни технологии и да използват модерно оборудване; липса на селскостопански борси, което силно деформира цените в селскостопанския сектор; липса на реален пазар на земя; липса на хидромелиоративни съоръжения; близостта до Гърция и Македония оказва негативно влияние на търговията със селскостопанска продукция поради по-евтин внос и др.

Обобщаваща характеристика за степента на развитие на общините от външните за ЕС гранични територии е категоризацията на административно-териториалните единици в Република България. Категоризацията се извършва въз основа на определени критерии и показатели за категоризиране (табл. 3).

Т а б л и ц а 3

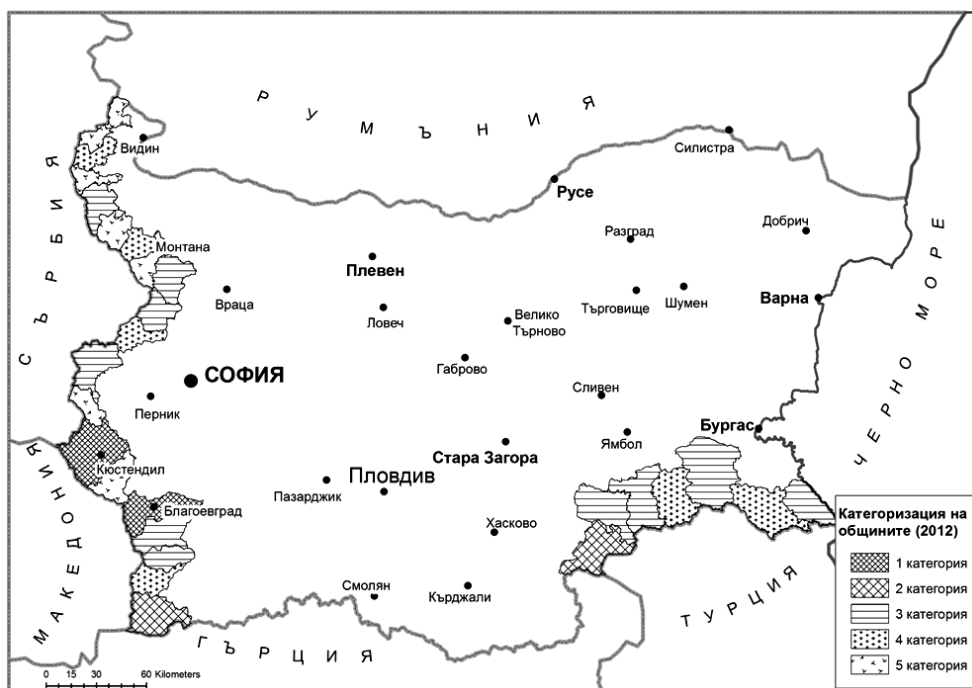
Критерии и показатели за категоризиране на общините в Република България

Критерии	Показатели	Вид	Източник на информация
1. Демографски	1. Население – брой	Основен	Национален статистически институт (НСИ)
	2. Коефициент на зависимост на възрастното население - % (население на 65 и повече години на 100 лица от 15 до 64 години)	Допълващ	НСИ
2. Урбанизационен	3. Относителен дял на масивните жилища и жилищата със стоманобетонна носеща конструкция от общо построените жилища – %	Основен	НСИ
3. Инфраструктура 3.1. Транспортна и техническа	4. Плътност на държавната пътна мрежа (km/km ²) на база ГИС данни от АПИ	Основен	Агенция „Пътна инфраструктура“ (АПИ)
	5. Равнище на железопътното обслужване – брой и вид предоставяни услуги при превоз на пътници и товари\	Допълващ	„БДЖ“ ЕАД
	6. Степен на газификация – относителен дял на газифицираните от общия брой жилища (%)	Допълващ	НСИ
3.2. Околна среда	7. Относителен дял на населението, живеещо в населени места с изградена обществена канализация, от общо население (%)	Основен	НСИ
	8. Относителен дял на обслужваното население от селищни пречиствателни станции за отпадъчни води	Допълващ	НСИ
	9. Относителен дял на обслужваното население от системи за организирано събиране на отпадъците (%)	Допълващ	НСИ
3.3. Комуникационна	10. Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет (в т.ч. широколен-тов) (%)	Основен	НСИ

3.4. Социални	11. Лечебни заведения за болнична помощ, центрове за спешна помощ и техните филиали, центрове за психично здраве, комплексни онкологични центрове и центрове за кожно-венерически заболявания (бр.) (информация от МЗ от началото на 2014 г.)	Основен	Министерство на здравеопазването (МЗ)
	12. Детски градини и училища (бр.) – данни от МОН за учебната 2013–2014 г.	Основен	Министерство на образованието, младежта и науката (МОМН)
4. Социално-икономически	13. Данъчни приходи на човек от населението (лв.)	Основен	Министерство на финансите
	14. Степен на наетост – % (брой наети/население на възраст между 15 и 64 години)	Основен	НСИ
	15. Равнище на безработица (%)	Основен	Агенцията по заетостта
5. Територия, функции и отговорности	16. Територия (km ²) – ГИС изчисления по геоданни от МРР за границите на общините, сравнени с данни на НСИ	Основен	НСИ
	17. Ниво на функции и отговорности (наличие на окръжен или районен съд и деконцентрирани служби на МВР, МТСП, НАП и МЗХ, определени спрямо Методиката и на база на актуални публични данни за видове служби и тяхното разположение – към началото на 2014 г.)	Основен	Публична информация от централните ведомства

Източник: Решение № 921 от 16 декември 2011 г. „За определяне на критерии и показатели за категоризиране на общините, кметствата, районите и населените места в Република България“

Показателите са класифицирани на „основни“ и „допълващи“, които са използвани за формиране на оценката за всеки един от критериите. Основните показатели влияят в съществена степен на категорията и дават основна характеристика на обекта. Допълнителните показатели не оказват такова съществено влияние върху категорията, но допълват характеристиката на обекта и показ-

Фиг. 7. Категоризация на общините от външните за ЕС сухоземни гранични територии на България през 2014 г.

Източник: Категоризация на общините в Р. България съгласно приложение № 1 обн. ДВ, бр. 66, 28.08.2012 г.

ват потенциала му и основните направления в развитието му. „Основните показатели“ получават два пъти по-висока тежест в сравнение с „допълващите“ (Мониторинг на категоризацията ..., 2015). След набиране на информация за определените критерии се получава една интегрална оценка (като средно геометрично от индивидуалните оценки на петте критерия), която по-нататък служи за ранжиране, анализ и определяне на категорията на общината.

Единствено общините, чиито центрове са и центрове на области, са категоризирани към първи функционален тип (Кюстендил, Благоевград). Общините с развит туризъм и тези, които са се формирали като местни икономически и социални центрове за развитие, като Петрич, Свиленград, са категоризирани като общини от втори функционален тип. Общините, които принадлежат към четвърти и пети функционален тип, формират една трета от общините в разглежданите територии и се характеризират с влошени демографски показатели, висока безработица, ниска степен на развитие на техническата, транспортната и социалната инфраструктура, последни места в страната по показатели БВП на човек от населението, крайно недостатъчни инвестиции за структурно преустройство на икономиката им, аграрна (Брегово, Бойница, Кула, Болярово и др.) или аграрно-промишлена структура на стопанството (Невестино, Струмъни и др.), а единствените предприятия, които функционират, са от текстилната и хранително-вкусовата промишленост.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Външните за ЕС пригранични територии в България си приличат не само по сходните черти в географското си положение, но и по общите социални и икономически проблеми и общите перспективи за развитие. От направения анализ можем да заключим, че основните проблеми, свързани с развитието на изследваните територии, се фокусират в следните направления:

– Преобладаващи негативни тенденции в икономиката през последните десетилетия, което се отразява върху цялостното им развитие. Анализът показва, че повечето общини (с изключение на областните центрове) се отличават с ниска производствена диверсификация, която не може да гарантира икономическа стабилност.

– Негативни тенденции в демографските процеси, които допълнително усложняват икономическото развитие на общините. За повечето от тях е характерна висока безработица и липса на възможности за алтернативна заетост, засилени процеси на миграция на население в трудоспособна възраст в други части на страната и извън държавните граници. Влошената възрастова структура допълнително затруднява реализирането на нови икономически дейности и води до непрекъснато увеличаване на разходите в общинския бюджет. Всички тези недостатъци са съпроводени с недостиг на мениджърски, креативни маркетингови и технически кадри, владеещи съвременни управленски технологии и технически познания, и водят до засилени процеси на депопулация и обезлюдяване на населените места.

– Висока концентрация на дейности в административните центрове.

– Слаба инвестиционна активност и липса на инвестиционен интерес.

– Липса на средства за осъществяване на стратегическите цели на общините.

– Структурата на предприятията е представена от микро- и малки предприятия, работещи предимно в сферата на търговията.

– Липса на добре изградена транспортна и комуникационна инфраструктура.

– Примитивно селско стопанство особено за общините по западната граница, съпроводено с раздробеност на земеделските площи и парцели.

– Слабо развито трансгранично сътрудничество със съседните на тези територии държави (Сърбия, Македония и Турция). Имайки предвид тяхното гранично географско положение, този факт допълнително засилва негативите в горепосочените тенденции. Всички тези процеси се съпровождат с ограничаване на държавната субсидия и недалновидна политика на държавата към периферните и приграничните територии.

– Засилена депопулация и обезлюдяване на населените места.

Отчитайки посочените проблеми, наличния демографски, икономически, културен и природен потенциал могат да се посочат основните перспективи за развитие:

– Насърчаване на предприемачеството, привличане на стратегически инвеститори и разработване на отрасли и производства ориентирани към износ, използващи местните ресурси и суровини.

– Търсене на възможности за разширяване на трансграничното сътрудничество със съседните държави.

– Привличане и обучение на кадри с висока квалификация и умения.

– Развитие на потенциала на селското стопанство, особено на екологично ориентираното земеделие и възстановяване на връзката му с хранително-вкусовата промишленост.

– Развитие на туризма и популяризиране на местния туристически потенциал, който се посочва за основно направление на бъдещото развитие на общините особено по западната граница.

– Изграждане на нова, модерна и разширяване на съществуващата инфраструктура.

ЛИТЕРАТУРА

- х х х Мониторинг на категоризацията на административно-териториалните и териториалните единици в Република България. ФРМС консулт ЕООД, 2013./ Monitoring on the categorization of administrative-territorial and territorial units in Bulgaria. FLGR Consult Ltd., 2013 <http://www.mrrb.government.bg/docs/9f28bfa870796df60ba780cca155a1fa.pdf>
- х х х Решение № 921 от 16 декември 2011 година „За определяне на критерии и показатели за категоризиране на общините, кметствата, районите и населените места в Република България“ / Decision № 921 of December 16, 2011 “For the determination of criteria and indicators for categorization of communities, municipalities, regions and settlements in Bulgaria”
- х х х Общински планове за развитие за периодите 2007–2013 г. и 2014–2020 г. на общините: Белоградчик, Благоевград, Брегово, Бойница, Болярово, Георги Дамяново, Годеч, Драгоман, Елхово, Кресна, Кула, Кюстендил, Макреш, Малко Търново, Невестино, Петрич, Свиленград, Симитли, Средец, Струмяни, Тополовград, Трън, Царево, Чипровци, Чупрене / Municipal development plans for the periods 2007–2013 and 2014–2020, for the municipalities: Belogradchik Blagoevgrad, Bregovo, Boliarovo, George Damyanovo, Godech, Dragoman, Elhovo, Kresna, Tower, Kyustendil, Makresh, Malko Tarnovo, Nevestino, Petrich, Svilengrad, Simitli, Sredets, Strumiani, Topolovgrad, Trun, Tsarevo, Chiprovtsi Chuprene